

Սիրելի Ժ.,

Ահառասիկ ձեռքդ պիտի անցնի ԿԱՄի երրորդ հատորը՝ թիւ 3-4 միացեալ համարը:

Վեց տարի անցաւ հանդէսիս յդուլէն ի վեր, եւ անշուշտ՝ զայն աշխարհ բերող ցանկութիւնը չնուագեցաւ: Ու չվերացաւ մանաւանդ անոր անհրաժեշտութիւնը: Գիտես թէ առաջին թիւը Պէյրութ տպուած էր, 1980-ին: Երկրորդ թիւը արկածի մը զոհ գնաց, ու արտաքին խաշտատակ վիճակով է որ երեսն եկաւ 1982-ի վերջատրութեան: Ծնորհիւ քու եւ Ծ.ի պատրաստակամութեան՝ վերատպուեցաւ ան բարեբախտաբար 1985-ին, շատ անլի ներկայանալի ձեւով, ու ամէն պարագայի՝ առաջին ԿԱՄի ծաւալով:

Հիմա, քանի որ Զօրեան Հիմնարկի հետ իր գործակցութեամբ՝ ԿԱՄը նոր փուլ մը կը թեւակոխէ, կ'ուզէի պահ մը հանդէսին առաջադրանքները յիշեցնել, առ այդ՝ ընդհանուր ծրագրէն քանի մը հատուածներ արտագրելով:

«ԿԱՄը ընդհանուր առմամբ՝ հայ իմացականութեան, եւ ի մասնաւորի՝ Սփիւռքի հայ իմացականութեան ու գրականութեան նուիրում հանդէս մըն է: Արեւմտեան Սփիւռքի մէջ ի հարկէ՝ հայ եւ հայալեզու մտաւորականութեան մը գոյութիւնը շատերու աչքին՝ զուտ մարտահրաւեր մըն է: Պարզ խօսքով ըստած՝ մեր պարտականութիւնն է այդ մարտահրաւերը դիմագրաւել: Հանդէսի անունին մէջ՝ «վերլուծական» բառը կայ: Այդ բառը կը նշէ նաեւ սփիւռքեան իրողութեան վերլուծումը, իր եզակիութեամբ»:

Վերլուծելը հոս՝ տունէալ առարկայի մը դէմ յանդիման կանգնիլը ու զայն տարբադադրելը չէ՝.. հարցի մը եւ հարցադրութեան մը տարբադադրիչ ոյժին ենթարկուիլն է. ընդունիլ «երեւում»ը որ կու գայ անոնցմէ: Հարց ու հարցադրութիւն կը ծագին մեր ներկայ գոյավիճակէն, «վախճանական» փորձառութեան մը հիման վրայ: Վախճանական է այն փորձառութիւնը, որ կ'անցնի կարելի վախճանէն, կը յանձնուի անոր, կ'ընդունի զայն իբրեւ հիմունքը եւ միջուկը ներկային: Ասոր կը հակադրուին նպատակադրում լուծումներն ու կեցումաձքները, որոնք կը խուսափին ներկայէն, ներկայի ոյժէն ու հրամայականներէն, կ'ուզեն վերջ տալ ներկայի վախճանական տարողութեան, երազելով եւ կամենալով ապագայ մը որ պարզ ժխտումն է մեր վախճանական ներկային: Վախճանական փորձառութեան մասին խօսած եմ Զուգակցումներ խորագրուած փորձագրութեանս մէջ, մօտ երկու տարի առաջ: Միջուկային (համաշնչական) բրտութեան շուրջ անդրադարձումները կը հետապնդէին հոն արդէն իսկ՝ վերլուծումի պահանջին եւ վերլուծական կեցումաձքին հիմնաւորութիւնը:

Նոյն վախճանական փորձառութեան մասին կը խօսի ներկայ համարին մէջ հրատարակուած ուսումնասիրութիւնը Գրական Կանգնումի եւ Մեհեանի սերունդին վերաբերեալ: Գրականութիւնը՝ վախճանի փորձընկալում: Այդ կէտին վրայ շեշտակիօրէն կը մնայ ուսումնասիրութենէն ետքը եկող Յաւելումը:

* * *

ԿԱՄԻ ծրագիրն ու իմաստը կ'ամփոփուին երեք գլխաւոր կէտերու շուրջ.

ա) ըլլալ վայր մը ուր հեղինակներ, իմացական ասպարէզին նուիրուած անձեր կարեան օղովոյի: ԿԱՄԻ առաջադրութիւններէն մէկն է այսպէս՝ միջոց մը հանդիսանալ Սփիւքի մէջ ստեղծագործութիւնը — գրական թէ մտածողական — քաջալերելու համար: Հանդէսը լրագրական կոչում չունի..., կրնայ նկատուիլ հետազօտական հանդէս մը:

բ) Հաւաքել ու հրատարակել անհետացած հեղինակներու անտիպ գրութիւնները, կամ ասոնց անգտանելի, մամուլին մէջ ցրուած էջերը:

գ) Կատարել թարգմանական աշխատանքները, հալերէն լեզուով: Թարգմանութիւնը էական ձեռնարկութիւն մըն է, եթէ իմացական աշխարհ մը կ'ուզէ իրապէս քայլ պահել իր ժամանակին հետ...»:

Նպատակը հանդիսավայր մը եւ հանդիպավայր մը ըլլալ էր: Հանդիպում սփիւքեան եզակիութեան մէջ: Իրողութիւնը այն է որ այդ եզակիութիւնը երեւան կու գայ արեւմտեան Սփիւքի մէջ: Կը թուի թէ բո՛ւն լեղափոխիչ կեցածքը կը սկսի հոն, ուր արեւմտեան Սփիւքը կարող է ներկայէն դուրս ձգտող նպատակադրուած կամեցողութիւնները թօթափելով՝ ինքն իր վրայ վերադարձ մը կատարելու, եւ իր վախճանական փորձառութիւնը արձանագրելու: Իսկական եզակիութիւնը այս պարագային միայն ի յայտ կու գայ: Յետոյ՝ ժամանակը եկած է արեւմտեան Սփիւքին համար իր ճակատագիրը ինքն իր ձեռքով ղեկավարելու: Վախճանական փորձառութեան եւ նպատակադրուած կործանիչ լուծումներուն միջեւ տարբերութիւնը երեւան պիտի չգայ, այնքան ատեն որ «ինքն իր վրայ» վերադարձը չկատարուի:

Վերը յիշուած երկրորդ կէտի ծիրին մէջ կը մտնէ ներկայ համարին մէջ հրատարակուած անմականին՝ Յ. Օշականի եւ Ն. Սարաֆեանի միջեւ, ինչպէս նաեւ Սարաֆեանի «Վէնսէնի Անտառը»: Ինչ կը վերաբերի թարգմանութիւններուն, ԿԱՄԻ առաջին երկու համարները տուին Վ. Պէնիամիսէն ուսումնասիրական յօդուածներ, եւ Մ. Պլանշոյի Թովմաս Մթագնալը-էն հատուածներ: Ներկայ համարին մէջ պիտի գտնեն Նիցշէի Ողբերգութեան

ծնունդը գործին մասնակի թարգմանությունը, լուսաբանական ծանոթություններով եւ «բառարան»ով մը: Գրական կանգնումի եւ անելի ուշ՝ Զարեանի մասին գրածներս կարդալով՝ պիտի տեսնես, թէ ինչո՞ւ պէտք ունէինք այդպիսի թարգմանութեան մը: Պիտի անդրադառնաս նաեւ, որ տասնամեակներով զարտուղի նկատուած Ինտրայի Ներաշխարհը ութսուն տարուան կանխահասութիւն մը ունի եղեր գաղափարներու եւ լեզուի տեսակէտէն, քանի որ ստիպուած ենք այսօր անոր դիմելու Նիցշէն հաւատարիմ ու հարազատ կերպով թարգմանել կարենալու համար: Այսպէս է որ կը յայտնուին լեզուական-իմացական կեանքին բուն երեւոյթները:

* * *

Պէտք է անլցնենք որ մինչեւ այսօր՝ հանդէսը հրատարակուեցաւ զուտ անձնական միջոցներով...: Հանդէսին շուրջ խմբուած է ֆրանսական օրէնքին համաձայն ընկերակցութիւն մը, որուն հիմնադիր անդամները հանդէսին խորհրդականներն են: Ընկերակցութեան ծրագիրներուն մէջ կայ հանդէսին հետապնդած նպատակներուն անելի լայն ծաւալ մը տալ, հրատարակչական գործունէութեամբ: Յստակ է որ այսպիսի ծրագիր մը անդին կ'իյնայ անհատական միջոցներով ձեռք ձգուելիք արդիւնքներէն: Այսօր՝ Զօրեան հիմնարկին հետ գործակցութիւնը լաւագոյն երաշխիքն է այդ ծրագիրներուն իրականացման ի խնդիր:

Միեւնոյն առիթով եւ յաջորդ թիւէն սկսեալ՝ որոշ փոփոխութիւններ ալ մտցուին հաւանաբար ԿԱՄի կառոյցին մէջ:

* * *

Կ'ուզեմ հիմա պահ մը եւս վերադառնալ թարգմանութեան հարցին: Քանի մը ամիս առաջ, մէկ օրուան համար քովդ եկած էի, ու մեր խօսակցութեան ընթացքին՝ վերապահութիւն մը կը յայտնէիր, փոխանցելով մէկու մը կարծիքը՝ թէ ինք հայերէն թարգմանութիւն կարդալու պէտք չունի: Անշուշտ: Ո՛չ մէկը պէտք ունի: Բոլորս ալ տասը լեզու գիտենք, այնպէս չէ՞: Բայց ա՛յդ է ԿԱՄին նպատակը, պիտի ըսէի՝ էութիւնը — ոչ թէ անհաւանական ընթերցողներու այս կամ այն հեղինակի գոյութեան մասին տեղեկութիւններ հրամցնել, այլ՝ լեզուն աշխատցնել: Առարկայինդ հոս կը յիշեմ, որովհետեւ սերտօրէն կը կապուի վերը շօշափուած հարցերուն հետ: Այսօր Սփիւռքի մէջ հայերէնով գրելը անիմաստ արարք է: Մ'էկ՝ ընթերցողները պէտք չունին, երկո՞ւ համապատասխան հաստատութիւն չկայ, եւ հետեւաբար երեք՝ գրողներուն ալ մասնաւոր պատիւ չի քերեր: Արեւմտեան իմացականութեան աշխարհին մէջ տեղ գրաւելը տասը անգամ անելի պատուաբեր է, ու

անհրաժեշտ: Այդ դիտանկիւնէն՝ թարգմանական աշխատանքը քացարձակապէս իմաստէ զուրկ է (հայերէնով թարգմանութեան մասին կը խօսիմ, միւսը զիս չի հետաքրքրեր հոս): Գիտնալ պէտք է սակայն «վերադառնալ»: Կ.ին հետ մեր մեծ վէճն է սա: «Վերադառնալ» ինքք կը հասկնայ իբրեւ «տոհմիկ»ի սահմաններուն մէջ վերստին մտնել մը: Ինչ որ մեղմ արտաշայտուելով՝ ուշադրութեան զարմանալի պակաս մը կը մատնէ իր մօտ, քանի որ «վերադարձ»ի արարքին մէջ՝ ամբողջ հարցը այս սահմանները ցնդեցնել է: «Վերադարձ»ի մէջ կայ դարձը: Այնքան ատեն որ չենք ձեռնարկած վախճանական դարձին, այնքան ատեն որ չենք հասկցած, կամ հասկնալ չենք ուզած, թէ ի՞նչ կը նշանակէ ան, պիտի մնանք նոյն մտմտութեան, նոյն անպէտ վիճաբանութիւններուն, նոյն ամլութեան մէջ: Ժիշդ է նաեւ որ վախճանական դարձին ձեռնարկելու համար, պէտք է նախ հասած ըլլալ մինչեւ ծայրագոյն Արեւմուտք: Ա՛յդ է որ Նիցշէ ճիհիլականութիւն կը կոչէր: Կ.ն Նիցշէ կարդացած է, ինձմէ լաւ փտահաբար: Պէտք է հասկնար այս բաները: Այլ բառերով արտաշայտուիմ: Ինչպէ՞ս ժառանգել մեր ամբողջ անցեալէն, ըլլալով ոչ թէ բանասէր-ժառանգորդներ, այլ՝ ստեղծագործ ժառանգորդներ, եւ այս՝ ծայրագոյն Արեւմուտքին մէջ: Մէկ բան կը մնայ մեզի կատարելիք. վախճանական դարձը: Եւ ժառանգելու ուրիշ ձեւ չկայ, եթէ ոչ այդ մէկը՝ վախճանական դարձի ծայրագոյն արարքով: Այնպէս որ թարգմանութեան հարցը ինքնին՝ այնքան ալ էական չէ: Փորձաքար մըն է միայն: Այդ պատճառով է որ շեշտը կը դնեմ անոր վրայ:

Եթէ կը նախընտրես՝ ամէն մարդ իր ճամբան թող երթայ, պաշմանաւ որ ճամբաներուն միջեւ շփոթութիւն չտիրէ: Մնաց որ խնդրոյ առարկայ է հոս Սփիւռքի «ապագան», եւ ամէն պարագայի՝ ներկային նշանակութիւնը:

Զերմագին բարեւներ քեզի ու Ն.ին:

Մարկ. Նշանեան